

องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*
COMPONENTS OF FACTORS AFFECTING THE BUDDHIST LEARNING ECOSYSTEM
IN SCHOOLS UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE

^[1]ณัฐนิชา เจ็ดอระเระ Natnicha Jedoroh

^[2]ลำพอง กลมกุล Lampong Klomkul

^{[1] [2]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: ploy_t_p@hotmail.com

Article Received: July 22, 2024. Revised: August 30, 2024. Accepted: August 31, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษาได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) ครูผู้สอน 2) การเรียนรู้ 3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 4) ปัญญาคุณธรรม และ 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ จึงจะเกิดเป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบต่างๆ ได้แก่ การเรียนรู้ที่แตกต่าง การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน การเรียนรู้ตามศักยภาพและการเรียนรู้แบบรอบด้าน

คำสำคัญ: องค์ประกอบ; ปัจจัย; ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ; โรงเรียนประถมศึกษา

ABSTRACT

The purpose of this research article was to study the components of factors affecting the Buddhist learning ecosystem in schools under the Primary Education Service Area. Qualitative research was designed and the key informant was qualified person in education administration and were selected by purposive sampling of 12 key informants. Data were collected by interview form and were analyzed by using analytic induction.

Results showed that the composition of the factors affecting the Buddhist learning ecosystem model in schools under the Primary Education Service Area consisted of 5 factors: 1) teachers, 2) learning, 3) parental participation, 4) virtues conducive to growth in wisdom,

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนาโมเดลระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

and 5) Buddhist learning ecosystem. Therefore, there will be different learning styles, including different learning, complementary learning, learning by potential, and all-round learning.

Keywords: Components; Factors; The Buddhist Learning Ecosystem; Primary Schools

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ถือเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการต่างๆ ที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา โดยการพัฒนาต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมโดยไม่ขึ้นอยู่ด้วยวุฒิ หรือคุณวุฒิ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่สำคัญที่มีตั้งแต่ก่อนกำเนิดจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยนักจิตวิทยาได้ให้นิยามความหมายของการเรียนรู้ไว้หลากหลายประการ ได้แก่ การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวรในพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากการฝึกที่ได้รับการเสริมแรง (Kimble, G. A., 1964) การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึก ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกิริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์ (Bower, H. & Hilgard, E. R., 1981) และการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันมีผลเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเหตุทำให้บุคคลเผชิญสถานการณ์เดิมแตกต่างไปจากเดิม ประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหมายถึงทั้งประสบการณ์ทางตรงและประสบการณ์ทางอ้อม เป็นต้น (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540) เหตุฉะนั้น การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลจากการที่บุคคลได้รับรู้ ได้เห็น หรือได้ทำกิจกรรมใดๆ ส่งผลให้เกิดประสบการณ์ทักษะต่างๆ และอาจส่งผลให้เกิดเป็นพฤติกรรมหรือประสบการณ์ที่ค่อนข้างถาวรในชีวิต

ปัจจัยต่างๆ ล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น รูปแบบต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้สามารถนิยามสิ่งนั้นได้ว่า “ระบบนิเวศ” เฉกเช่นเดียวกับในทางวิทยาศาสตร์ที่ระบบนิเวศ หมายถึง หน่วยพื้นที่หนึ่งประกอบด้วยสังคมของสิ่งมีชีวิตกับ สิ่งแวดล้อมทำหน้าที่ร่วมกันระบบนิเวศเป็นระบบที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของสิ่งมีชีวิต และสิ่งแวดล้อม โดยการลำดับขั้นของการกินแบบต่างๆ ตลอดจนการหมุนเวียนของสารแร่ธาตุและการถ่ายทอดพลังงาน จนทำให้เกิดองค์ประกอบของสิ่งมีชีวิตเป็นระบบที่มีลักษณะต่างๆ กัน ระบบนิเวศเป็นกลไกควบคุมสังคมของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่เกิดมาจากความสัมพันธ์ต่อกันทั้งส่วนที่เป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2564) เมื่อนำระบบนิเวศมารวมกับการเรียนรู้จึงได้นิยามศัพท์ใหม่ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาศึกษา และการเรียนรู้ โดย ระบบนิเวศการเรียนรู้ หมายถึง ระบบการเรียนรู้ที่มีปัจจัยภายนอกกรอบด้าน ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ด้วยสิทธิขั้นพื้นฐานของคนไทย ทุกเพศ ทุกวัย จะต้องได้รับการพัฒนา การส่งเสริมจากภาครัฐเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นต้นทุนที่สำคัญในการดำรงชีวิตต่อไป ทั้งในส่วนของการเป็นรากฐานทางทักษะและสมรรถนะในการประกอบอาชีพ การดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข อีกทั้งยังเป็นการนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติ ให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และทัดเทียมนานาประเทศในอนาคตได้

หลักพื้นฐานที่สำคัญสำหรับประชาชนคนไทย ควรได้รับการเรียนรู้คือ ด้านการศึกษา กระบวนการศึกษาธิการ ผู้มีอำนาจเต็มในด้านการบริหาร และการจัดการการศึกษาสำหรับประเทศไทย ร่วมกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ขึ้น เพื่อเป็นกรอบ

เป้าหมายและทิศทางในการจัดการศึกษาของประเทศ โดยมุ่งเน้นจัดการศึกษาให้ทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาส โดยความเท่าเทียมในด้านการศึกษามีคุณภาพ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 มุ่งเน้นในส่วนของการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และการยอมรับจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่มุ่งเน้น 6 ยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพคน ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุล และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ จากเบื้องต้นในส่วนของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 เป็นนโยบายหรือแผนสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติได้อย่างครอบคลุมทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นแผนในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษา การพัฒนากำลังคน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในยุคการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 จากความเชื่อมโยงในส่วนของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สามารถเล็งเห็นได้ถึงยุทธศาสตร์หรือแนวโน้มทางการศึกษาที่ดีในยุคศตวรรษที่ 21 ได้แก่การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคง การผลิตและพัฒนาากำลังคนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ตามศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ ยุกระดับคุณภาพการศึกษา พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 เสริมสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เสมอภาคและเท่าเทียม และการสร้างสำนึกที่ดีด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล (กลุ่มยุทธศาสตร์การศึกษา สำนักงานศึกษาธิการภาค 1, 2560) เป้าหมายหลักของการพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยคือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพด้วยกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวต้องอาศัยครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีทักษะที่ดีมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง หลักสูตรการเรียนรู้ก็ต้องมีประสิทธิภาพทั้งในด้านทักษะ ปัญญา และจิตใจ รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ที่จะส่งเสริมในด้านการเป็นต้นแบบที่ดีการสนับสนุน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นหน่วยงานภายใต้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรทางการศึกษาในประเทศไทยที่สำคัญโดยเป็นแกนหลักในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถความเป็นเลิศทางวิชาการเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาศักยภาพและคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตรและคุณลักษณะ ในศตวรรษที่ 21 การสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม การพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) และการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับ และจัดการศึกษา โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Technology) เพื่อพัฒนามุ่งสู่ Thailand 4.0 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) จากจำนวนครู / อาจารย์ ในระบบโรงเรียนภายใต้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปี 2562

ทั่วราชอาณาจักร 470,876 คน แบ่งเป็นในเขตกรุงเทพมหานคร 14,736 คน และส่วนภูมิภาค 456,140 คน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) แสดงให้เห็นถึงโอกาสทางการศึกษาที่นักเรียน หรือเยาวชนจะสามารถเข้าสู่ระบบทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง จะเป็นในภาคส่วนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา จากข้อมูลร้อยละของระดับการศึกษาของประชากรไทยวัยแรงงานรวมชาย-หญิง (กลุ่มอายุ 15-59 ปี) ปี 2558-2563 (ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการศึกษาแห่งชาติ, 2563) แสดงให้เห็นระดับการศึกษาที่มีอัตราร้อยละสูงสุดของประชากรไทย ค่าอยู่ที่ 30.21 ในระดับการศึกษาขั้นประถมศึกษา ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการสร้าง ส่งเสริม และเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในช่วงวัยประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านการนำความรู้ไปต่อยอดเพื่อการดำรงชีวิตในอนาคตต่อไป

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่ข้างต้น และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ที่มีการกล่าวถึงอันตรายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีผลกระทบต่อสถานะทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และค่านิยมของคน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุร้ายแรงแก่ภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อเด็กด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งในชีวิตปัจจุบัน และอนาคต กระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทำให้สูญเสียวัฒนธรรมเดิมที่ฝังาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านคุณธรรม และจริยธรรม สถานการณ์ที่เด็กเผชิญอยู่จึงเป็นสถานการณ์ที่น่าวิตกอย่างยิ่ง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้วิถีพุทธ โดยการแทรกหรือเสริมหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถส่งผลดีต่อผู้เรียน ได้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำหลักธรรมมาใช้ในการบูรณาการ สามารถเลือกนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางของการเรียนรู้วิถีพุทธได้ เช่น อริยสัจ 4 ไตรสิกขา ภาวนา 4 สติปัฏฐาน 4 และปัญญาวุฒิธรรม เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมที่เหมาะสมกับระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ ได้แก่ ปัญญาวุฒิธรรม วุฒิธรรม หรือวุฒิ 4 (อง.จตุกก. (ไทย) 21/248/332) ซึ่งมีปรากฏเป็นความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการ ย่อมเป็นไปเพื่อความ เจริญแห่งปัญญา ธรรม 4 ประการเป็นไฉน คือ สปัปฺริสสังเสวะ การคบสัปปุรุษ 1 สัทธรรมสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่าน 1 โยนิโสมนสิการ ทำไว้ในใจโดยแยบคาย 1 ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรม 4 ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา โดยปัญญาวุฒิธรรม 4 คือ ขุมทรัพย์ทางปัญญา 4 ประการ ที่เป็นหลักในการเรียนรู้วิชาทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นทั้งทางโลกและทางธรรม สอดคล้องกับรูปแบบ และวิธีการคิดทางวิทยาศาสตร์ ที่มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการใฝ่รู้ คิด วิเคราะห์ แยกแยะ และลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา

จากที่มาและความสำคัญของปัญหาตามที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเรื่อง “องค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา” เพื่อมุ่งเน้นในการแสวงหาคำตอบด้วยกระบวนการวิจัยและการสร้างโมเดล เพื่อนำมาซึ่งคำตอบในการพัฒนาที่ทำให้เกิดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ดีที่มีประสิทธิภาพต่อนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพื่อให้เกิดระบบการเรียนรู้ที่แตกต่าง การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน การเรียนรู้ตามศักยภาพ และการเรียนรู้แบบรอบด้าน อีกทั้งร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกลไกการขับเคลื่อนไปสู่ประเทศไทยยุค 4.0 ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารสถานศึกษา ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 12 รูป/คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จะมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความรู้ในด้านการบริหารการศึกษา หรือพุทธบริหารการศึกษา 2) เป็นผู้บริหาร หรือเกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย 1) ครูผู้สอน 2) การเรียนรู้ 3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง 4) ปัญญาคุณธรรม และ 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ

3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถามโดยการหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index : CVI) จำนวน 5 รูป/คน พบว่า ค่าความตรงเชิงเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI) คือ 0.99 จากนั้นจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้จำแนกปัจจัยองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 5 ประการ ได้แก่ 1) ครูผู้สอน ประกอบด้วย ฝึกฝน ดูแล ให้คำปรึกษา และกระตุ้นให้คิด 2) การเรียนรู้ ประกอบด้วย พัฒนาปัญญา พัฒนาทักษะ และพัฒนาจิตใจ 3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ประกอบด้วย การสนับสนุน การเป็นที่ปรึกษา และต้นแบบการปฏิบัติ 4) ปัญญาคุณธรรม 4 ประกอบด้วย คบหาผู้รู้ การรับฟัง การคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติ 5) ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ ประกอบด้วย การเรียนรู้ที่แตกต่าง การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน การเรียนรู้ตามศักยภาพ และการเรียนรู้แบบรอบด้าน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

5.1 การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

5.2 การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาปัจจัยองค์ประกอบที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน ใช้กำกับด้วยรหัส B1-B12 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction)

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยทั้งหมด 5 ปัจจัย ได้แก่ ครูผู้สอน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ปัญญาวัฒนธรรม และระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งองค์ประกอบทุกด้านนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น

1. ครูผู้สอน เป็นบุคคลผู้ส่งผ่าน ถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ โดยมุ่งเน้นถึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูผู้สอนจะต้องมีการฝึกฝนตนเอง เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้าน ความรู้ ความสามารถ เทคนิค รวมไปถึงการควบคุมตนเอง การจัดการตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอนยังต้องมีความรับผิดชอบ ดูแล เอาใจใส่ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เป็นบุคคลที่ผู้เรียนให้ความไว้วางใจ และเชื่อถือ รวมไปถึงการต้องมีความสามารถ มีศักยภาพในการปลูกฝัง ในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดกระบวนการคิด เกิดความอยากเรียนรู้ เกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้ ครูผู้สอนจึงเป็นบุคคลที่ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งในการชักจูงให้ผู้เรียนมีความสนใจ หรือใส่ใจที่จะเรียนรู้สรุปได้ว่า ครูผู้สอน หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอด ส่งผ่าน เสริมสร้างองค์ความรู้ไปสู่ผู้เรียน อีกทั้งยังมีหน้าที่ในส่วนอื่นๆ นอกเหนือจากการรับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา ในระดับชั้นที่ได้รับมอบหมาย ไม่ว่าจะเป็น งานที่ปรึกษาชั้นเรียน ประสานงานชุมชน หรือการอบรม งานประสานงานภายนอก เป็นต้น องค์ประกอบหลักที่ส่งผลถึงครูผู้สอน สามารถแบ่งได้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) ฝึกฝน ครูผู้สอนควรมีการส่งเสริม พัฒนาองค์ความรู้ของตนเองอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการเพิ่มพูนความรู้ในด้านเฉพาะทางด้านใหม่ตามสมัยนิยม และยังรวมไปถึงการต่อยอด การพัฒนาองค์ความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ดียิ่งขึ้นไป รวมไปถึงการเข้าอบรม การเข้าร่วม การพัฒนาทางมาตรฐานวิชาชีพจากต้นสังกัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพ และเสริมความสามารถให้แก่ตนเอง 2) การดูแล ครูผู้สอนควรมีความสนใจ ใส่ใจในผู้เรียนทั้งในด้านการเรียนรู้ การใช้ชีวิต ตลอดจนสภาพจิตใจ ครูควรสังเกตเห็นพฤติกรรม หรือความเปลี่ยนแปลงของนักเรียน เพื่อช่วยเหลือ หรือส่งเสริมหากเกิดปัญหา หรือสถานการณ์ใดๆ ก็ตาม 3) การให้คำปรึกษา ครูผู้สอนควรควรรับฟัง ให้คำแนะนำ ดิชม กับนักเรียนด้วยความเข้าใจที่อบอุ่น ทำให้นักเรียนเกิดความไว้วางใจ และรู้สึกผูกพัน เพื่อให้ให้นักเรียนเปิดใจกล้าที่จะพูด กล้าที่จะแสดงตัวตนออกมา ครูก็จะสามารถเข้าถึง เข้าใจนักเรียนได้อย่างชัดเจน ถูกต้อง โดยที่กระบวนการ ขั้นตอนทุกอย่างจะต้องอยู่ในความเหมาะสมของครู และนักเรียน โดยมีผู้ปกครองเป็นคนกลางช่วยประสานได้อีกทาง และ 4) การกระตุ้นให้คิด ครูผู้สอนมีหน้าที่แนะนำ ชี้ทาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออก เพื่อการยอมรับ ชื่นชมในสิ่งที่ดีงามถูกต้องเหมาะสม หรือเพื่อชี้ว่า ตกเดือนในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม รวมทั้งยังเป็นผู้มอบความรู้ให้กับผู้เรียนโดยตรงผ่านกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่จะส่งเสริมการคิดของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม

2. การเรียนรู้ รูปแบบ วิธีการ หรือการจัดการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จะส่งผลโดยตรงกับนักเรียน ถ้าการจัดการเรียนรู้ไม่เหมาะสมกับผู้เรียน ศักยภาพและประสิทธิภาพก็ไม่เกิดขึ้น ครูผู้สอนจึงต้องใส่ใจ สนใจ ตั้งใจ ในการวางแผน การออกแบบ การจัดการเรียนการสอน โดยต้องมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งเน้น

ให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางด้านต่างๆ พัฒนาปัญญา และพัฒนาจิตใจ ซึ่งกระบวนการพัฒนาทั้งสามนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดี สรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะพฤติกรรม หรือคุณค่า ในสิ่งแปลกใหม่ หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิม ผ่านสื่อสารสนเทศ โดยในอิริยาบถ ของสถานศึกษานี้ การเรียนรู้จะถูกส่งผ่านจากครูผู้สอน ด้วยเทคนิค หรือรูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอน แบบต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการ และศักยภาพของผู้เรียน ซึ่ง สามารถแบ่งได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) พัฒนาปัญญา ครูผู้สอนมีหน้าที่ ส่งเสริม พัฒนาความรู้ในด้านวิชาการต่างๆ ด้วยรูปแบบวิธีการที่ หลากหลาย แตกต่าง เพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจในวิชานั้นๆ ตลอดจนเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆ 2) พัฒนาทักษะ ครูผู้สอนจะมีจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ในการเรียนการสอนเพื่อการส่งเสริม พัฒนาความรู้ใน ส่วนของทักษะวิชาชีพ หรือการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพมาก ยิ่งขึ้น 3) พัฒนาจิตใจ ครูผู้สอนควรมีความสังเกต ส่งเสริม เพื่อแก้ไข และพัฒนาสภาวะทางจิตของผู้เรียน โดยการมีความสุขที่แท้จริงโดยไม่ยึดติดในวัตถุ มีความอ่อนโยน เบิกบาน ไม่วุ่นวาย มีพลังในการมีชีวิตในทาง ที่ดี ยอมรับในการเปลี่ยนแปลง เข้าใจโลก ซึ่งครูผู้สอนสามารถบูรณาได้จากการยกตัวอย่างสถานการณ์ การสอดแทรกหลักธรรม หรือการพูดคุย สอบถาม ให้คำปรึกษา ด้วยความใส่ใจ และอบอุ่น

3. การมีส่วนร่วมของครอบครัว ผู้ปกครองควรเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน ให้ความร่วมมือกับ ครูผู้สอนในส่วนของการสนับสนุน ผู้ปกครองควรเปิดโอกาสให้บุตรหลานได้รับการเรียนรู้ตามศักยภาพ และ ความเหมาะสม การเป็นที่ปรึกษา ผู้ปกครองควรมีเวลาให้กับบุตรหลานของตน มีการแสดงออกด้วยความรัก ความอบอุ่น พูดคุย แนะนำ อบรม สั่งสอน ชี้แนะด้วยความเข้าใจ ไม่มีอคติ หรือไม่ขึ้นใจจนเป็นการเป็นกั้นการ แสดงออก หรือความเป็นตัวเองของบุตรหลาน อิทธิพลของการเรียนแบบเกิดขึ้นได้ง่ายที่สุดผ่านการมองเห็น การได้ยิน ดังนั้นในด้านของการเป็นต้นแบบที่ดี ผู้ปกครองควรวางตัว ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุตร หลานของตน ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ชีวิต การคิด หรือการควบคุมอารมณ์ สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครอง หมายถึง บุคคลผู้อยู่ใกล้ชิด และผูกพันกับผู้เรียนมากกว่าครูผู้สอน ผู้ปกครองจึงจัดเป็นผู้มีอิทธิพล มีบทบาทที่สำคัญยิ่งกับผู้เรียน โดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองสามารถแบ่งได้ 3 ด้าน ดังนี้ 1) การสนับสนุน ผู้ปกครองควรให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น การรับรู้ การทำความเข้าใจ เพื่อการตอบสนอง ทางอารมณ์ ความรู้สึก ตลอดจนการให้ข้อมูล วัตถุประสงค์ของ รวมไปถึงการยอมรับในตัวตน และการให้พื้นที่ที่ ปลอดภัยในสังคม 2) การเป็นที่ปรึกษา การให้เวลา ให้ความเข้าใจ ให้ความอบอุ่น รับฟังอย่างเข้าใจ ไม่มีอคติ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการให้การสนับสนุนทางสังคม การเห็นคุณค่า และการยอมรับ ซึ่งจะส่งผลทางบวกต่อ สุขภาพกาย และใจ 3) ต้นแบบการปฏิบัติ การเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็ก โดยผู้ปกครองมีอิทธิพลผ่านหลายกระบวนการ เช่น การซึมซับหรือการเลียนแบบ ดังนั้นการประพฤติ ปฏิบัติ ตนของผู้ปกครองจึงเป็นส่วนสำคัญต่อคุณภาพในการเจริญเติบโตของเด็ก ผู้ปกครองสามารถเป็นต้นแบบได้ใน หลายๆ ด้าน เช่น การเรียนรู้ เป็นแบบอย่างของการรู้จักค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และการเรียนรู้ไม่มีที่ สิ้นสุด และการเป็นต้นแบบทางคุณธรรม ทั้งด้านศาสนา และวัฒนธรรม เป็นต้น

4. ปัญญาภูมิธรรม หลักธรรมแห่งปัญญาที่สอดคล้องกับหลักกระบวนการคิดตามหลักวิทยาศาสตร์ ปัญญา หรือความรู้ที่ดี ความรู้ที่เป็นจริง จะเกิดขึ้นได้โดยเริ่มจากรู้จักผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง นำไปสู่การรับฟัง การรับรู้ข้อมูล จากนั้นนำมาผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติจริง เกิดเป็นผลสำเร็จขึ้นกับชีวิต นั่นคือเกิดปัญญา สรุปได้ว่า ปัญญาภูมิธรรม หมายถึง หลักธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อปัญญา เพื่อความเจริญองงามแห่งปัญญาสามารถแบ่งได้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) คบผู้รู้ การเลือกคบคนดี คนที่มีความสามารถ ผู้ซึ่งสามารถเป็นครูผู้ให้ความรู้ความเข้าใจ ผู้ทรงคุณค่า ผู้มีคุณงาม

ความดี ซึ่งต้องสามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้รู้จริง เพื่อให้ได้รับความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์แบบ 2) การรับฟัง ตั้งใจฟัง รับรู้ เก็บรวบรวมข้อมูล ความรู้ ทักษะ หรือเทคนิคต่างๆ โดยไม่มีอคติ ไม่อวดรู้ และไม่เชื่ออย่างงมงาย 3) การคิดวิเคราะห์ รู้จักคิด พิจารณา ตามหลักเหตุและผล จัดรูปแบบ หรือกระบวนการคิดให้เป็นระบบ มีขั้นตอน โดยคำนึงถึงประโยชน์ และโทษควบคู่ไปด้วย 4) การปฏิบัติ ประพฤติ ปฏิบัติตนให้สอดคล้อง ถูกต้อง และเหมาะสม ภายใต้ขอบเขตที่เป็นไปตามแนวคิด วัตถุประสงค์ หรือกระบวนการ รูปแบบ วิธีการที่ตั้งไว้

5. ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ คือรูปแบบของการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมกันระหว่าง ครูผู้สอน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และปัญญาวัฒนธรรม โดยการเรียนแบบต่างๆ ที่เกิดได้แก่ การเรียนรู้ที่แตกต่าง การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน การเรียนรู้ตามศักยภาพ และการเรียนรู้แบบรอบด้าน รูปแบบการเรียนรู้ต่างๆ นี้ มีวัตถุประสงค์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ลดช่องว่างทางการศึกษา ข้อจำกัดทางการเรียนรู้เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงการลดขีดจำกัดเนื่องด้วยศักยภาพของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ได้ทุกช่วงวัย และเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต สรุปได้ว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง รูปแบบของการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่ส่งผลดีต่อผู้เรียนสามารถแบ่งได้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) การเรียนรู้ที่แตกต่าง มีรูปแบบของการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่เหมาะสมกับผู้เรียน โดยพิจารณาจากทักษะ ความสามารถ และศักยภาพโดยรวมของผู้เรียนในแต่ละบุคคล 2) การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน กระบวนการเรียนการสอน หรือกระบวนการส่งเสริม สามารถปรับเปลี่ยน ยืดหยุ่น ปรับปรุงได้ ตามศักยภาพ สภาพแวดล้อม สถานการณ์ต่างๆ โดยคำนึงผลที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นหลัก 3) การเรียนรู้ตามศักยภาพ รูปแบบการเรียนการสอนเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความยากลำบาก และความเหลื่อมล้ำต่อผู้เรียน และผู้ปกครอง มีความเหมาะสมกับทั้งทางกายภาพ และชีวภาพของผู้เรียน 4) การเรียนรู้แบบรอบด้าน การเรียนรู้ที่ไม่จำกัดแค่ในห้องเรียน สามารถบูรณาการผ่านกระบวนการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเกิดเป็นการเรียนรู้แบบใหม่ที่ทำให้สาระวิชาการได้มากกว่าการเรียนรู้ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการศึกษาองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า

1. ครูผู้สอนเป็นบุคคลผู้มีความสามารถ มีศักยภาพ มีประสิทธิภาพ และเป็นผู้มีความสามารถทางวิชาชีพในด้านของการจัดการเรียนการสอน การบริหารสถานศึกษา หรือตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการในกิจการหน้าที่อื่นๆ โดยครูผู้สอนจะดำเนินงานสอนคล้อยตามกับการเรียนรู้ ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง โดยครูผู้สอนจะต้องมีการฝึกฝน พัฒนาตนเอง มีความสนใจ ใส่ใจในผู้เรียนให้คำปรึกษา แนะนำ และจุดประกาย สร้างแรงดึงดูดให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้ เกิดความสนใจที่จะเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสภาพร ภิธาธร (2553) ที่กล่าวไว้ในองค์ประกอบของคุณลักษณะองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อวินัย 5 ประการ ของบุคลากรในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผลการวิจัยบางประการพบว่า องค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดได้แก่ การบริหารจัดการความรู้ รองลงมาคือด้านการปรับใช้เทคโนโลยี ด้านการเสริมอำนาจบุคคล ด้านพลวัตรแห่งการเรียนรู้ และด้านการปรับเปลี่ยนองค์กรตามลำดับ ซึ่งพิจารณาได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีในการเรียนรู้ คือการฝึกฝน

ของครูผู้สอน ที่จะนำมาซึ่งการออกแบบการจัดการเรียนการสอน การผลิตสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการปรับใช้เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดรูปแบบแห่งการเรียนรู้ที่เน้นประโยชน์กับผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. การเรียนรู้ รูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นเพื่อเพิ่ม หรือพัฒนาความรู้ ทักษะให้กับผู้เรียน โดยการเรียนรู้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญา การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจ ในส่วนของการเรียนรู้เพื่อพัฒนาปัญญา คือการเสริมสร้างความรู้ให้เกิดความเฉลียวฉลาด เกิดความรู้ใหม่ หรือต่อยอดจากความรู้เดิม การพัฒนาทักษะ คือการเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ได้จริงเพื่อการดำรงชีวิต และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิตใจ คือการเรียนรู้ เพื่อการเข้าใจตนเอง การเข้าใจในเหตุ และผล การรับรู้ และแยกแยะได้ว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี คือการมีวิจาร์ณาในการคิด และบูรณาการไปใช้จริงได้ในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะพงษ์ ไสยโสภณ (2550) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับนักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียนในทัศนสถานวัยหนุ่มกลางโดยผลการวิจัยบางประการพบว่า ขั้นตอนในการจัดรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความตระหนักในตนเอง ที่สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาจิตใจ ขั้นการจัดประสบการณ์ใหม่ และขั้นการสร้างโครงสร้างความรู้ในตนเองสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาปัญญา ขั้นการทดลองปฏิบัติ และขั้นการประยุกต์ใช้สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาทักษะ

3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง บุคคลผู้ใกล้ชิดตัวผู้เรียนที่สุด ผู้ปกครองความให้การสนับสนุน ใส่ใจ ให้การอบรมเลี้ยงดูที่ดี ที่เหมาะสมตามศักยภาพ และควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย ผู้ปกครองควรให้ความร่วมมือกับครูผู้สอนในการให้ข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน เมื่อผู้ปกครอง และครูให้ความร่วมมือกัน ช่องว่างด้านต่างๆ ก็จะแคบลง ทำให้การสื่อสาร การทำความเข้าใจเกิดขึ้นได้ง่าย และถูกต้อง โดยในปัจจุบันเทคโนโลยีช่วยทำให้การสื่อสารระหว่างครู และผู้ปกครองเป็นไปด้วยความสะดวกมากยิ่งขึ้น การประสานงาน สื่อสารจึงเกิดได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งผลการวิจัยบางประการสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภลักษณ์ เศษระพานิช (2550) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาที่มุ่งเน้นถึงความเป็นเลิศในการบริหารสถานศึกษาจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีการมุ่งเน้นนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อระบบการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน

4. ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำหลักปัญญาฉัณธรรม หลักธรรมแห่งการเกิดปัญญา ความรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีวิธีการคิด และการสร้าง สรรหองค์ความรู้ที่เป็นระบบ ซึ่งเริ่มจากการคบหาผู้รู้ (สัปปุริสสังเสวะ) ไปสู่การรับฟัง (สัทธัมมัสสวนะ) การรับฟัง รับรู้ข้อมูล ความรู้ เรื่องราว ประสบการณ์จากผู้รู้จริง จากนั้นนำสิ่งที่ได้รู้มาผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุ และผล (โยนิโสมนสิการะ) ไม่เชื่ออะไรรด้วยความสะดวกเพียงอย่างเดียว ต้องมีหลักการ ทฤษฎี หรือเหตุผลมาสนับสนุนอย่างเพียงพอ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดการรู้แจ้ง เห็นจริง เข้าใจอย่างชัดเจน โดยกระบวนการทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ที่สามารถทำให้เกิดความรู้ หรือประสบการณ์ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชนี ศรีทับทิม และสายสุดา เตียเจริญ (2562) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) โดยผลการวิจัยพบว่า หลักปัญญาฉัณธรรมมีส่วนร่วมที่ในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ และสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนเกิดความสนใจอยากเรียนรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น

5. ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ เกิดจากความเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบต่างๆ ในโมเดลระบบนิเวศวิถีพุทธนี้ ก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้แบบต่างๆ ทั้ง 4 แบบ ได้แก่ การเรียนรู้ที่แตกต่าง การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน การเรียนรู้ตามศักยภาพ และการเรียนรู้แบบรอบด้าน ซึ่งองค์ประกอบทุกๆ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้เหล่านี้ นั้นสอดคล้องกับงานวิจัยบางประการของ Farahiza Zaihan Azizan (2010) ที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบผสมผสานในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศมาเลเซีย โดยผลการวิจัยพบว่าการเรียนรู้แบบผสมผสานที่มีรูปแบบของการเรียนการสอนที่หลากหลายที่มากกว่าการเรียนแบบเผชิญหน้าเพียงอย่างเดียวในห้องเรียนให้ประสิทธิผลทางการเรียนรู้ที่มากขึ้นซึ่งส่งผลดีต่อการเรียนรู้

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้คือองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 5 องค์ประกอบ ได้แก่

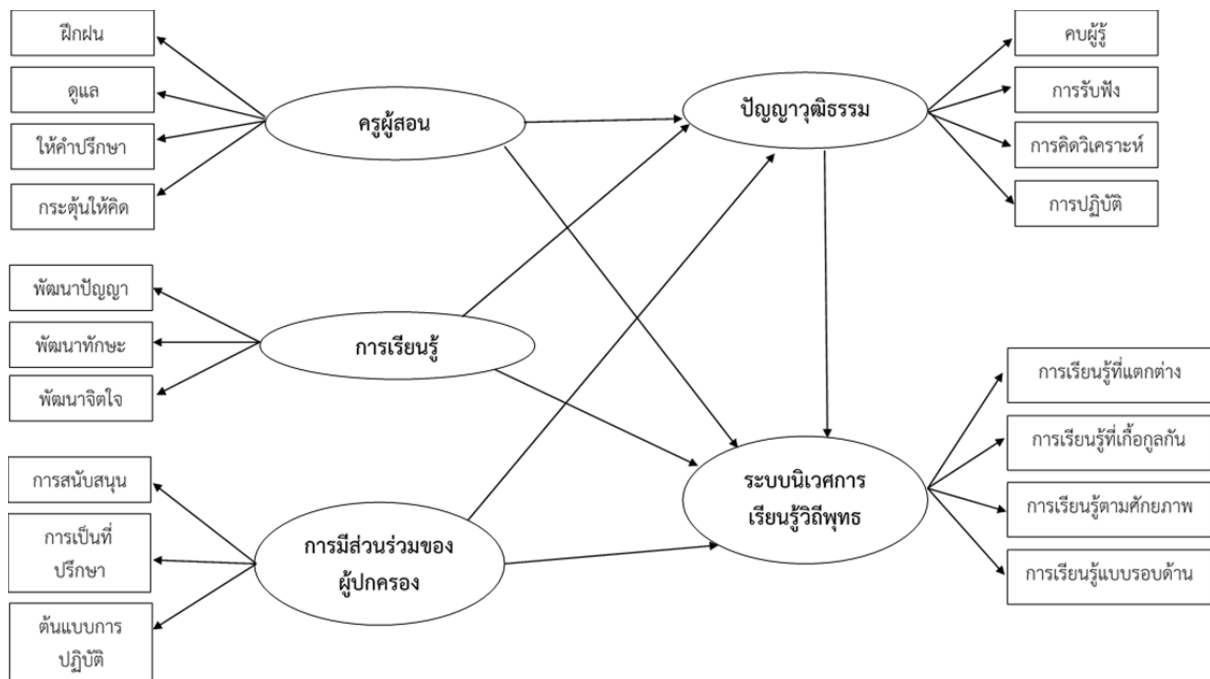
1. ครูผู้สอน หมายถึง บุคลากรผู้มีหน้าที่ และความรับผิดชอบในด้านการสอนให้แก่แก่นักเรียน ดูแลรับผิดชอบงานวิชาการตามที่ได้รับมอบหมาย และยังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือ ดูแลนักเรียน ภายใต้อำนาจคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพครู โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ดังนี้ 1) การฝึกฝน 2) การดูแล 3) การให้คำปรึกษา และ 4) การกระตุ้นให้คิด

2. การเรียนรู้ หมายถึง การรับรู้ การได้รับความรู้ ประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใหม่ใหม่ หรือเรื่องเก่า โดยมีผลให้เกิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายใน หรือภายนอก ผลที่ได้ คือ ความรู้ โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ดังนี้ (1) พัฒนาปัญญา (2) พัฒนาทักษะ และ (3) พัฒนาจิตใจ

3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การแสดงความคิดเห็น การส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือ ป้องกันและแก้ไข ที่จะส่งผลดีต่อนักเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม มีตัวแปรสังเกตได้ 3 ตัวแปร ดังนี้ (1) การสนับสนุน (2) การเป็นที่ปรึกษา และ (3) ต้นแบบที่ดี

4. ปัญญาคุณธรรม หมายถึง หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อปัญญาคุณ หรือเพื่อความเจริญของงามแห่งปัญญา โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ดังนี้ 1) คบผู้รู้ 2) การรับฟัง 3) การคิดวิเคราะห์ และ 4) การปฏิบัติ

5. ระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ หมายถึง ระบบการจัดการเรียนรู้ที่มีปัจจัยต่างๆ ทั้งภายใน และภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดระบบ รูปแบบการเรียนการสอนที่ส่งผลดี เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างสูงสุด โดยมีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปร ได้แก่ (1) การเรียนรู้ที่แตกต่าง (2) การเรียนรู้ที่เกื้อกูลกัน (3) การเรียนรู้ตามศักยภาพ และ (4) การเรียนรู้แบบรอบด้าน โดยสรุปดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 โรงเรียนประถมศึกษา ควรนำองค์ความรู้การวิจัยคือองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ครูผู้สอน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ปัญหาคุณธรรม 4 และระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ ไปทำการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษา

1.2 โรงเรียนประถมศึกษา ควรนำองค์ความรู้การวิจัยคือองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ครูผู้สอน การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ปัญหาคุณธรรม 4 และระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธ ไปทำการพัฒนาโมเดลระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของปัจจัยที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้วิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาทั้ง 5 องค์ประกอบ เพราะมีความสัมพันธ์กับโรงเรียนประถมศึกษา

2.2 ควรปรับเปลี่ยนตัวแปรบางตัว เช่น ปัญหาคุณธรรม 4 เพื่อนำหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ มาเป็นตัวแปรในการหาความสัมพันธ์กับระบบนิเวศการเรียนรู้ในระบบนิเวศการเรียนรู้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). **เอกสารรายงาน “จำนวนครู/อาจารย์ ในระบบโรงเรียน”**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กลุ่มยุทธศาสตร์การศึกษา สำนักงานศึกษาธิการภาค 1. (2560). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนการศึกษา (พ.ศ. 2562 – 2565) ภาค 1**. รายงานวิจัย. ปทุมธานี: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ. (2550). **การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมวดวิชาพัฒนาทักษะชีวิต 1 ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (2564). **ระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิต**. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/sasimajankong2542/home/hnwy-thi3>. สืบค้นเมื่อ 16 มิ.ย. 2564.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2540). **ชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา มนุษย์กับการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 15. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัชนี้ ศรีทับทิม และสายสุตา เตียเจริญ. (2562). การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง). **รัชต์ภาคย์**. 13(31). 265 – 275.
- ศุภลักษณ์ เศษระพานิช. (2550). **การพัฒนาระบบการบริหารที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศของสถานศึกษาเอกชน**. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการศึกษาแห่งชาติ. (2563). **เอกสารรายงาน “ข้อมูลการศึกษา”**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สถาพร กริธาธร. (2553). **องค์ประกอบของคุณลักษณะองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อวินัย 5 ประการของบุคลากรในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). **แผนยุทธศาสตร์ชาติ**. แหล่งที่มา http://nscr.nesdc.go.th/nesdc_uat/wp-content/uploads/2021/07/June21_Full_02-15-7-64.pdf สืบค้นเมื่อ 16 มิ.ย. 2564.
- Bower, H. & Hilgard, E. R. (1981). **Theories of learning**. 5 Th Ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice – Hall.
- Farahiza Zaihan Azizan. (2010). **Blended Learning in Higher Education Institution in Malaysia**. Regional Conference on Knowledge Integration in ICT.
- Kimble, G. A. (1964). **Problems of Learning and The Problem of Definition: Comments on Professor Grant's paper**. New York: Academic Press.